

ประเพณีทำขวัญข้าว

ประเพณีและความสำคัญการทำขวัญข้าว ประเพณีทำขวัญข้าว เป็นประเพณีและพิธีสำคัญของชาวนา เพื่อเป็นการขอบคุณแม่โพสพ (เทวดารักษาข้าว) ที่ให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ผืนนา เมื่อชาวนาเกี่ยวข้าวแล้ว จะเหลือข้าวไว้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นขวัญข้าว และไปเกี่ยวข้าวที่เหลือนำเข้าบ้าน เป็นการเชิญแม่โพสพ โดยผู้เฒ่าผู้แก่จะเป็นผู้ทำพิธีเชิญขวัญข้าว และเจ้าของยังข้าวจะต้องไปจับที่ยุ้ง และพูดว่า “เต็มยุ้ง เต็มยุ้ง”

การรับขวัญข้าวจะมี 2 พิธี คือ

รับขวัญข้าวจากนมาเข้าลาน มีการกล่าวอัญเชิญแม่โพสพด้วย

รับขวัญข้าวเข้ายุ้ง เป็นการนำข้าวมาเก็บเข้ายุ้งไว้ขายไว้กิน ผู้เฒ่าผู้แก่จะเป็นคนทำพิธี และจะต้องไม่พูดกับใครเลย เก็บรวงข้าวที่ตกหล่นในนาแล้วกล่าวเชิญแม่โพสพเข้าลาน ผู้เชิญจะพูดกับแม่โพสพเท่านั้น โดยพูดแต่ สิ่งที่ดี พูดไปจนมาถึงยุ้งแล้วเอาข้าวที่เก็บมาเข้ายุ้ง เป็นอันเสร็จพิธีเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ ซึ่งจะกระทำกันในช่วงที่ข้าวตั้งท้อง แต่เดิมจะอยู่ในราวกลางเดือน ๑๐ หรือ ประมาณเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ของทุกปี แต่อย่างไรก็ตามจะต้องกระทำให้เสร็จสิ้นก่อนวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3

ลักษณะความเชื่อ เชื่อว่าถ้าได้ทำขวัญข้าว และถ้าพระแม่โพสพได้รับเครื่องสังเวยแล้ว ไม่ทำให้เมล็ดข้าวล้ม หนอน สัตว์ต่าง ๆ มากล้ากราย ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนถวายแก่พระสงฆ์

เมื่อข้าวนาสุกดีแล้ว เมื่อนวดข้าวเสร็จก็จะกำหนดวันพฤหัสบดีหรือวันศุกร์นำข้าวขึ้นยุ้ง ชาวบ้านก็จะมาร่วมทำขวัญข้าวร้องเพลงทำขวัญแม่โพสพ

เครื่องสังเวย ให้นำเครื่องสังเวยไปบูชาแม่โพสพในแต่ละครั้ง ช่วงข้าวในนากำลังตั้งท้อง
กล้วย อ้อย ถั่ว งา ส้ม อย่างละ ๑ คำใส่ตะกร้าสาน หมาก พลูจิบ ๑ คำ

เมื่อเกี่ยวข้าวและนำขึ้นยุ้งข้าว

หมาก พลูจิบ ๑ คำ

บุหรี ๑ มวน

ข้าวที่เกี่ยวแล้ว ๑ กำ

ผ้าแดง ผ้าขาว ขนาด ๑ คืบ อย่างละ ๑ ผืน

ความสำคัญ การทำขวัญข้าวนั้น เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวนาให้รู้ว่า การทำนาปลูกข้าวของตนนั้น จะไม่สูญเปล่า เพราะพระแม่โพสพเป็นผู้ดูแล และ เมื่อมีการเกี่ยวข้าว ก็จะมาช่วยกันเกี่ยวข้าว เป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคี และที่สุดคือการร่วมสนุกสนานเมื่อทุกคนเหนื่อยยาก และประสบความสำเร็จด้วยดี

พิธีกรรม ช่วงแรกเมื่อข้าวตั้งท้อง ชาวนาจะนำตาแหลวไปปักไว้ที่หัวนา และขอบูชาพระแม่โพสพ ให้นำเครื่องสังเวย อันประกอบด้วยกล้วย อ้อย ถั่ว งา ส้ม มัดแขวนไว้กับตาแหลว และนำหมาก พลูจิบ ๑ คำ ใส่กรวยไว้หัวนา เมื่อถึงช่วงเกี่ยวข้าว ก็จะเอาหมาก พลูจิบ ๑ คำ บุหรีมวน ๑ มวน ไปเชิญพระแม่โพสพ ผู้หญิงจะเกี่ยวข้าว ๑ กำ นำไปบูชาเป็นข้าวแม่โพสพในยุ้ง พร้อมผ้าแดง ผ้าขาว ขนาด ๑ คืบ อย่างละ ๑ ผืนใส่กระบุง

การทำขวัญข้าวภาคกลาง

ลักษณะความเชื่อ

เชื่อว่าถ้าได้ทำขวัญข้าว และถ้าพระแม่โพสพได้รับเครื่องสังเวยแล้ว ไม่ทำให้เมล็ดข้าวล้ม หนอน สัตว์ต่าง ๆ มากถ้ากราย ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนถวายแก่พระสงฆ์เมื่อข้าวนาสุกดีแล้ว เมื่อนวดข้าวเสร็จก็จะกำหนดวันพฤหัสบดีหรือวันศุกร์นำข้าวขึ้นยุ้ง ชาวบ้านก็จะมาร่วมทำขวัญข้าว ร้องเพลงทำขวัญแม่โพสพ ให้นำเครื่องสังเวยไปบูชาแม่โพสพในแต่ละครั้ง

๑. ช่วงข้าวในนากำลังตั้งท้อง

-กล้วย อ้อย ถั่ว งา ส้ม อย่างละ ๑ คำใส่ตะกร้าสาน

-หมาก พลูจิบ ๑ คำ

๒. เมื่อเกี่ยวข้าวและนำขึ้นยุ้งข้าว

- หมาก พลูจิบ ๑ คำ

- บุหรี ๑ มวน

- ข้าวที่เกี่ยวแล้ว ๑ กำ

- ผ้าแดง ผ้าขาว ขนาด ๑ คืบ อย่างละ ๑ ผืน

ความสำคัญ

การทำขวัญข้าวนั้น เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวนาให้รู้ว่า การทำนาปลูกข้าวของตนนั้น จะไม่สูญเปล่า เพราะพระแม่โพสพเป็นผู้ดูแล และเมื่อมีการเกี่ยวข้าวก็จะมาช่วยกันเกี่ยวข้าว เป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคี และที่สุดคือการร่วมสนุกสนานเมื่อทุกคนเหนื่อยยาก และประสบความสำเร็จด้วยดี

พิธีกรรม

ช่วงแรกเมื่อข้าวตั้งท้อง ชาวนาจะนำตาแหลวไปปักไว้ที่หัวนา และขอบูชาพระแม่โพสพ ให้รับเครื่องสังเวย อันประกอบด้วยกล้วย อ้อย ถั่ว งา ส้ม มัดแขวนไว้กับตาแหลว และนำหมาก พลูจีบ ๑ คำ ใส่กรวยไว้ที่หัวนา เมื่อถึงช่วงเกี่ยวข้าว ก็จะเอาหมาก พลูจีบ ๑ คำ บุหรี่มวน ๑ มวน ไปเชิญพระแม่โพสพ ผู้หญิงจะเกี่ยวข้าว ๑ กำ นำไปบูชาเป็นข้าวแม่โพสพในยุ้ง พร้อมผ้าแดง ผ้าขาว ขนาด ๑ คืบ อย่างละ ๑ ผืนใส่กระบุง

การทำขวัญข้าว ภาคใต้

สังคมเกษตรกรรมในวิถีชาวนาบานเทพเสน หมู่ที่ ๙ ตำบลหัวตะพาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นสังคมบูรณาการมาแต่อดีต เนื่องจากการใช้วิถีร่วมกันในการทำนา การอนุรักษ์แหล่งน้ำร่วมกัน การไถนาปักดำ การเก็บเกี่ยวภายใต้การร่วมมือกันทั้งนี้เนื่องจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เชื่อมโยงมาสู่สังคมท้องถิ่น กล่าวคือ

๑) กระแสการเข้ามาของชาวไทยมุสลิมที่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดสตูลและบางส่วนของประเทศมาเลเซียทางภูมิภาคตอนบน ได้เคลื่อนย้ายเข้ามาโดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่ได้มีการเคลื่อนย้ายเข้ามาสู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชและมีการบูรณาการร่วมกันกับสังคมไทยพุทธอยู่กันอย่างสันติสมานฉันท์ตลอดมา

๒) สถาบันทางศาสนาในท้องที่สังคมพหุวัฒนธรรม ทั้งวัด มัสยิดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ศาสนาได้ทำหน้าที่ปลูกฝังอบรมคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นการขัดเกลาทาง

สังคม (Socialization) ให้กับกลุ่มสมาชิกซึ่งเป็นชาวบ้านในท้องถิ่นสังคมมีการร่วมมือ ร่วมใจภายใต้วิถีขานาร่วมกัน

๓) การประสานความร่วมมือและการสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตระหว่างสังคมชาวไทยพุทธและสังคมชาวไทยมุสลิมในท้องที่อำเภอท่าศาลามีความเข้าใจกันอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมขานาในมิติของชาวบ้าน

๔) ลักษณะนิสัยที่ชอบวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม (Group culture) เป็นภาพลักษณ์ของการร่วมมือในสังคมในฐานะกัลยาณมิตร ฉันทพี่น้อง ความเป็นสังคมกันเองของสังคมพุทธวัฒนธรรมท่าศาลา เป็นการเชื่อมโยงไปมาหาสู่กัน (Collaborative) มาตั้งแต่สังคมในอดีตต่อเนื่องกันจนถึงสังคมปัจจุบัน ชาวเหนือซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ทางเหนือทางทิศตะวันตกหรือทางตอนบนซึ่งถือว่าเป็นเขตที่ราบสูงหรือเขตภูเขาหลวงทางทิศตะวันตก มักเป็นชาวสวนขานาที่ทำการเกษตรเป็นหลัก และอีกสังคมหนึ่งก็คือสังคมชาวเล ซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ราบแถบชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันออก มักประกอบอาชีพการประมง มีผลผลิตจากการประมงหรือผลผลิตทางทะเลเป็นกะปิ ปลาสด ปลาแห้ง (ปลาเค็ม) สังคมทั้งสองนี้จะมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตและมีการติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน การติดต่อทางสังคมเป็นกระบวนการเชื่อมโยงถ่ายทอดตั้งแต่อดีตจนถึงลูกหลานในปัจจุบันก็ได้มีการเชื่อมโยงติดต่อกันไปมาหาสู่ต่อกันอยู่

วัตถุประสงค์และความสำคัญของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำขวัญข้าวก็คือ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการแก้ไขปัญหาในมิติการคิด การยึดถือตามวิถีของชาวบ้านในการทำมาหากินภายใต้สังคมเกษตร ให้พ้นจากเพลี้ย หนอนและหนูในนาที่จะมากินข้าว ปลอดภัยจากศัตรูข้าวที่จะสร้างความเสียหายต่อข้าวในนา เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคที่เกี่ยวกับเรื่องการทำมาหากิน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ผุดงถึงความอยู่ดีอยู่รอดและอยู่ดีมีสุขของชาวบ้านนั่นเอง พิธีกรรมดั้งเดิมของสังคมไทยก่อนการรับพุทธศาสนาหรือศาสนาฮินดูเข้ามานั้น เป็นเรื่องของความเพียรพยายามจะสื่อสารกับสิ่งที่เป็นอำนาจเหนือพลังธรรมชาติหรือมิติการสื่อสารกับผืนดินเอง วิถีชาวบ้านในการทำนาแถบท้องที่บ้านเทพเสน ตำบลหัวตะพาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการทำนาบนฐานของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ทั้งที่เป็นที่นาและแหล่งน้ำ การทำขวัญข้าวถือเป็นมิติหนึ่งของวิถีการเกษตรในท้องที่บ้านเทพเสน การปรับตัวให้ดำรงอยู่อย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมสังคมเกษตรธรรมชาติ การทำขวัญข้าวได้อธิบายสาระสำคัญ ๆ ดังนี้

๑. ข้าวจะต้องแพ้ท้องเหมือนกับคน และถ้าได้กินอาหารดีๆ จะทำให้เจริญงอกงาม ออกรวงได้ดี ซึ่งเป็นการทำขวัญข้าวช่วงข้าวตั้งท้องหรือบางที่ชาวบ้านเรียกว่า “ข้าวอุ่มทอง”

๒. ข้าวจะต้องมีผู้ดูแล รักษาเฝ้าไว้ตลอด ตั้งแต่ข้าวยังอยู่ในนา การเก็บเกี่ยวจนกระทั่งถึงการเก็บข้าวขึ้นเพิง ผู้ดูแลก็คือ ขวัญข้าวเพราะข้าวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต

๓. การป้องกันภัยอันตรายจากศัตรูข้าวต่างๆ ที่จะทำให้ข้าวได้รับความเสียหาย ทั้งที่อยู่ในนาและการเก็บไว้ที่เพิง เพื่อให้ข้าวปลอดภัย

วิถีชาวบ้านในการทำขวัญข้าวนั้น จะเป็นไปด้วยความเรียบง่าย กล่าวคือ ชาวบ้านจะนำอาหารคาว หวาน รวมทั้งผลไม้ ให้ครบ ๑๒ ชนิด ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ดับที่ ๑๒” ซึ่งหมายถึง การจัดอาหารเป็นลำดับให้ครบ ๑๒ ชนิด เช่น ไหว้เจ้าแม่โพสพ ณ ท่งนาที่ทำพิธีเลย เพื่อให้เจ้าแม่โพสพมีความพอใจในการดูแลข้าวให้เป็นเจริญงอกงามไปด้วยดี พ้นจากภัยต่างๆ นั้นเอง

การทำขวัญข้าว

ในฐานะที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวในสังคมไทยจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตคนไทย อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมในวิถีชีวิตนั้นเป็นเรื่องราวสาระที่เกี่ยวกับข้าว โดยเฉพาะหากมีอาหารในพิธีก็จะใช้ข้าวเป็นองค์ประกอบสำคัญเกือบทั้งหมดในพิธีกรรมนั้นเลยทีเดียว การยึดมั่นในคุณของข้าวทำให้ข้าวมีพลังนำไปสู่ระเบียบวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีที่หลากหลาย พิธีกรรมจึงมีความหมายและสำคัญต่อชีวิตของคนไทย วิถีชีวิตโดยส่วนใหญ่เป็นชาวไร่ชาวนาส่งสำคัญที่สุดก็คือ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากินซึ่งสังคมไทยมีความผูกพันกับความเป็นธรรมชาติ ลักษณะที่เอื้ออำนวยทั้งสภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ความเป็นสายน้ำหรือลำน้ำมีความสำคัญตั้งแต่อดีตกาลมาแล้ว วิถีชีวิตที่แท้จริงของคนไทยจึงเป็นวิถีเกษตรกรรมหรือการเพาะปลูก การทำไร่ทำนานั้นเอง

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์และความสำคัญของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำขวัญข้าวก็คือ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของการทำขวัญข้าวได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการแก้ไข ปัญหาในมิติการคิด การยึดถือตามวิถีของชาวบ้านในการทำมาหากินภายใต้สังคมเกษตร ให้พ้นจากเพลี้ย หนอนและหนูในนาที่จะมากินข้าว ปลอดภัยจากศัตรูข้าวที่จะสร้างความเสียหายต่อข้าวในนา เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการเผชิญกับปัญหาหรืออุปสรรคที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ผุดงถึงความอยู่ได้อย่างรอดและอยู่ดีมีสุขของชาวบ้านนั่นเอง

พลวัตข้าวกับสังคมไทย

ในสมัยโบราณนั้นการปลูกข้าว เป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงครอบครัว ชนเผ่า วิธีการปลูกก็ใช้หลักพึ่งธรรมชาติ ไร้เลื่อนลอย บนฐานความสมบูรณ์ของธรรมชาติเป็นหลัก ข้อจำกัดที่เป็นผลกระทบจากศัตรูข้าวอาจมีไม่มากนัก อาศัยความสมดุลทางธรรมชาติมากกว่า หากเกิดความเสียหายจากภัยธรรมชาติ หรือ จากศัตรูพืช มนุษย์ก็มีสมมุติฐานว่าบนฐานความเชื่อว่า “เป็นเรื่องของภาวะเหนือธรรมชาติ เป็นการลงโทษของผี หรือสิ่งลึกลับ” กลยุทธ์การแก้เคล็ดก็มักประกอบพิธีกรรม หรือ

บวงสรวง อ้อนวอนเทพหรือเจ้าแม่โพสพ เพื่อขอให้การปลูกข้าวเจริญงอกงามเกิดผลดี มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่เกิดความเสียหายจากภัยพิบัตินานาประการ

ยุคสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ข้าว กลายเป็นสินค้าส่งออกหลักของไทย จึงมีการเพิ่มผลผลิตข้าวเพื่อสู่ตลาดการค้ามากขึ้น สนองความต้องการของตลาดโลกมากขึ้นทั้งตลาดจีน เอเชีย และยุโรป พลวัตสังคมเกษตรเริ่มมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่จากตะวันตกเข้ามาใช้ในการทำนาข้าวมากขึ้น รวมถึงวิธีการป้องกัน และ กำจัดศัตรูพืช แต่การดูแลบำรุง รักษาข้าวอย่างจริงจัง เกิดขึ้นในราปี พ.ศ.๒๔๕๙ เมื่อได้การค้นคว้าในการปราบศัตรูข้าว การกำจัดปูนา และ เพลี้ยไฟที่ทำลายต้นข้าว การปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อตัดวงจรชีวิตของศัตรูข้าว การไถ และ การตากดินเพื่อให้แสงสว่าง และความร้อนจากดวงอาทิตย์ทำลายศัตรูข้าวที่ฝังตัวอยู่ในดิน สร้างความเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ ความอุดมสมบูรณ์ที่เป็นประโยชน์ในดิน ให้เอื้อต่อการเจริญเติบโตของข้าว ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ข้าวมีคุณภาพ

พลังพลวัตข้าวก่อให้เกิดการค้าข้าวกับต่างประเทศผ่านเรือสำเภา การตั้งตั้งกรมพระคลังสินค้าดูแลในสมัยอยุธยา โดยมีหน้าที่ควบคุมดูแลการซื้อขายสินค้าต้องห้าม ที่ห้ามเอกชนซื้อขายกันเอง การค้าข้าวกับต่างประเทศในสมัยอยุธยา มีทั้งข้าวที่ไทยส่งไปขายเอง และข้าวที่พ่อค้าต่างชาติเข้ามารับซื้อ แล้วขายต่ออีกทอดหนึ่ง พ่อค้าชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายมีทั้งชาติตะวันตกและเอเชีย กล่าวคือ โปรตุเกส ฮอลันดา ฝรั่งเศส หัวเมืองบริเวณแหลมมลายู มะละกา ปัตตานี เวียดนาม เขมร มะนิลา ลังกา ญี่ปุ่น และจีน

ในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นเมื่อ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ นโยบายทางการค้า ยังคงเป็นแบบผูกขาด โดยระบบพระคลังสินค้า แต่ เริ่มคลี่คลายลง เพราะความต้องการข้าวของต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ต่อมา สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการทำสัญญาการค้ากับชาติตะวันตกหลายชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ.๒๓๖๘ อังกฤษส่ง ร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี เข้ามาเจรจาการค้า และได้ทำสนธิสัญญาเบอร์นี ขึ้นเป็นสนธิสัญญาฉบับแรกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เปิดโอกาสให้พ่อค้าอังกฤษ และ ไทยทำการค้าโดยเสรี ยกเว้น ข้าวสารข้าวเปลือก ซึ่งยังห้ามส่งออกเพราะถือเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประเทศไทย ได้เปลี่ยนแปลง นโยบายการค้า เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของบ้านเมืองและสังคมโลก เปิดนโยบายการค้ากว้างขวางขึ้นในปี พ.ศ.๒๓๙๘ สมเด็จพระนางเจ้ารำชินีวิคตอเรียแห่งอังกฤษได้ส่ง เซอร์ จอห์น เบาว์ริง มาเจริญสัมพันธไมตรี กับไทยและทำสนธิสัญญาขึ้น เรียกว่า “สนธิสัญญาเบาว์ริง “ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจของไทย อย่างใหญ่หลวง ผลของสนธิสัญญานี้ ทำให้ต้องยกเลิกพระคลังสินค้า และ ระบบภาษีแบบโบราณ ทำให้มีการขยายตัวด้านการค้า โดยเฉพาะการค้าข้าว กับชาวต่างชาติ ทำให้ข้าวมีราคาสูงขึ้น นับเป็นการยกระดับเศรษฐกิจ ของชาวนาให้สูงขึ้น ในที่สุดข้าวก็เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศ วิธีชีวิตคนไทยที่ผูกสัมพันธ์กับการปลูกข้าว ได้สร้างระบบพฤติกรรมไปสู่แบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมเกษตรกรรมหรือสังคมชาวนาอย่างยั่งยืนหรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมข้าว” ซึ่งมี

ความหมายถึง สังคมที่มีการพลวัตในมิติของความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี รวมถึงพิธีกรรม หรือถ้อยคำ ภาษา การละเล่น การแสดง เครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนทั้งอาหารและการปรุงอาหาร ที่เกี่ยวกับข้าว และการปลูกข้าว วิถีชีวิตคนไทยจึงความเกี่ยวข้องข้องกับข้าวอย่างแยกกันไม่ออก ข้าวจึงเป็นอัตลักษณ์ ที่มีพลังต่อวิถีคนไทยทุกภูมิภาคมาตั้งแต่อดีตอย่างต่อเนื่องสู่สังคมจนถึงปัจจุบัน

พลังข้าวกับการจัดระเบียบสังคมไทย

ศักดิ์นา หมายถึง นาแห่งอำนาจ หรือนาแห่งฐานันดรศักดิ์ นักประวัติศาสตร์ได้ระบุว่า ระบบศักดินาคงจะเริ่มขึ้นราว รัชสมัยพระรามาธิบดีที่ 1 (พ.ศ.๑๘๙๓ - ๑๙๑๒) แต่คงจัดระเบียบอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน และมีวิวัฒนาการมาเรื่อยๆ จนถึงสมัยพระบรมไตรโลกนาถ พระองค์ได้ทรงวางระบบกฎหมายเกณฑ์ และเสริมสร้างระบบศักดินาให้มั่นคง ซึ่งพอที่จะสรุปบทบาทหน้าที่ของระบบศักดินา ได้ดังนี้

๑. ระบบศักดินาเป็นกลไกการแจกจ่ายแรงงานหรือไพร่พลสังคมไทยโบราณ การมีกำลังคนหรือแรงงานไพร่เป็นทรัพยากรที่สำคัญ ไพร่ หมายถึง ราษฎรชายหญิง ที่มีได้เป็นมุลนายและทาส ไพร่ทุกคน ต้องลงทะเบียนขึ้นสังกัดกับมุลนาย ซึ่งได้แก่ เจ้านาย และขุนนาง กษัตริย์อยุธยาได้ทรงใช้ระบบศักดินา เป็นกลไกสำคัญในการควบคุม และการแจกจ่ายแรงงานให้แก่มุลนายต่างๆ ขุนนางที่มีตำแหน่งหน้าที่ราชการตำแหน่งสูงๆ จึงมีกำลังคนในความควบคุม มากกว่าขุนนางที่มีศักดินาต่ำกว่า เช่น ขุนนางที่ถือศักดินา 400 มีสิทธิตั้งไพร่เป็นเสมียนนายได้ ๓ คน ศักดินา ๑๐,๐๐๐ ตั้งได้ ๑๕ - ๓๐ คน เป็นต้น

๒. ระบบศักดินาเป็นการจัดระเบียบสังคมโดยชนชั้นระบบไพร่ได้แบ่งคนในสังคมออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ ๑) เจ้านาย ๒) ขุนนาง ๓) ไพร่ และ ๔) ทาสรวมทั้งกลุ่มชน มอญ แขกจาม เป็นต้น ซึ่งมีสถานะเป็นไพร่ ส่วนพระสงฆ์ และชาวจีนเป็นกลุ่มคนนอกระบบไพร่ กษัตริย์อยุธยาได้ใช้ระบบศักดินาเป็นเครื่องกำหนดสิทธิ หน้าที่ อำนาจ และฐานะของคนทุกกลุ่มในสังคมไทย ผู้ที่มีศักดินา ๔๐๐ ขึ้นไป เป็นมุลนายระดับสูง ส่วนผู้ที่มีศักดินาต่ำกว่าลงไป เป็นมุลนายระดับล่าง ที่มีสถานะดีกว่าไพร่ในบางเรื่อง ความสัมพันธ์ของมุลนายกับไพร่ เป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ มุลนาย เป็นผู้ปกครองควบคุม ดูแลไพร่จำนวนหนึ่ง ตามศักดินาที่ถืออยู่ เช่น ยศพัน ถือศักดินา ๔๐๐ ไร่ เป็นต้น

๓. ระบบศักดินาคือสิทธิการถือครองที่ดินในอดีต ชนชั้นปกครอง คือ กษัตริย์ เจ้านาย และขุนนางเป็นผู้ครอบครองที่ดินทั้งหมด พวกไพร่ได้รับสิทธิในการถือครองที่ดิน จำนวนหนึ่ง คือ ๑๐ - ๒๕ ไร่ เพื่อบุกเบิกเพาะปลูกหาผลประโยชน์ แต่มิได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ระบบศักดินาจึงมีบทบาทในด้านเศรษฐกิจ ในแง่ของการเป็นสิทธิในการถือครองที่ดิน ตามศักดินาเท่านั้น

ข้าวกับสำนวนภาษิตวิถีชาวบ้าน

สังคมไทยได้สร้างบทสรุป จากประสบการณ์ชีวิต ของบรรพชน ถ่ายทอดเป็นภาษา ที่ให้ข้อคิด มีทั้งที่ถ่ายทอดอย่างตรงไปตรงมา และอย่างที่ใช้กลวิธีทางภาษาเล่นคำ เล่นความ เปรียบเทียบ เพื่อให้คิดขยายต่อไป เพื่อสั่งสอน ตำหนิ แก้วตัว ออกตัว หรือเยาะเย้ยเสียดสี ที่เราเรียกกันว่า สำนวนภาษิต

ข้อคิดในวิถีชีวิต ในลักษณะต่างๆ เช่น

ข้าวใหม่ปลามัน หมายถึง ช่วงเวลาที่มีความสุขสมบูรณ์ โดยธรรมชาติ เวลาที่ข้าวสุก และปลาตะเพียนในนาอร่อยสุด คือช่วงเดือน ๑๒ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คนไทยนิยมแต่งงาน จึงได้นำธรรมชาติ มาเปรียบเทียบกับช่วงเวลาแรกแต่งงาน ซึ่งถือว่า เป็นเวลาที่มีความสุขที่สุดของคู่บ่าวสาว ข้าวแดงแกงร้อน หมายถึง สอนให้รู้ถึงบุญคุณคนที่ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้เรา มีความเจริญก้าวหน้า สะดวกสบายก็ได้รับการช่วยเหลือจากใครต้องแสดงรู้จักขอบคุณ ในความกรุณาอนุเคราะห์ เหมือนว่ากินข้าวและแกงของผู้ใดก็ต้องนึกถึงบุญคุณของผู้นั้นเลี้ยงเสียข้าวสุก หมายถึง การเลี้ยงดูแลบุคคลใดๆ ไว้ แต่พอถึงเวลากลับขอความช่วยเหลือหรือต้องการพึ่งพาอาศัยไม่ได้เลย ทำให้เสียเวลาเปล่าๆ ไร้ประโยชน์เป็นการทำความดีแต่ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย สังเกตได้ว่า สังคมเกษตรที่มีความผูกพันเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าว จะหยิบยกข้อควรคำนึง คำสอนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเกษตร ซึ่งในปัจจุบันวิถีชาวบ้านมีการกล่าวถึงและให้ข้อคิดในลักษณะนี้อยู่

ความเชื่อเรื่องขวัญ

ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ต้นข้าวก็มีขวัญ จึงมีการทำขวัญข้าว วาระสำคัญที่สุดพบทั่วไป คือ เมื่อข้าวตั้งท้อง และเมื่อชนข้าว “ขึ้นเพิง” ซึ่งอาจนับเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านในวิถีชีวิตของข้าว เชื่อว่าข้าวน่าจะตื่นเต้นตกใจ ในขณะเดียวกันก็เป็นสร้างความปลอดภัยจากสัตว์ นกหรือหนูที่จะมากินข้าว จึงจัดพิธีทำขวัญข้าวขึ้น อย่างไรก็ดี การทำขวัญข้าวตอนชนข้าวขึ้นเพิง ในปัจจุบันหลายได้เลิกทำไป เพราะมีการเก็บข้าวและซื้อขายข้าวก่อนที่จะขึ้นเพิง จากระบบความเชื่อดั้งเดิมการผสมผสานวิถีพุทธศาสนา และอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ จึงมีการผสมผสานในเรื่องการทำขวัญข้าว

ภูมิวัฒนธรรมกับการทำขวัญข้าว

การทำ "ขวัญข้าว" เป็นประเพณีที่นิยมทำกันในฤดูกาลที่ข้าวเริ่มตั้งท้องหรืออุ่มท้องภาคใต้นั้นถือว่าการทำขวัญข้าวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อันเกิดจากการพัฒนา การปรับตัว ปรับวิถีชีวิตของคนในภาคใต้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรมหรือวิถีการทำนาของคนภาคใต้ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความอุดมสมบูรณ์หรือที่เรียกว่า “แหลมทอง” ประกอบกับพื้นที่ทั้งสองฝั่งมีทะเลกว้างใหญ่ขนานอยู่ทั้งสองข้าง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งในทะเลและบนแผ่นดิน ภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อนทำให้ภูมิอากาศภาคใต้ก็เป็นภาคหนึ่งที่เหมาะสมแก่การทำนา การทำนาเป็นอาชีพสร้างทรัพยากรอาหารของคนภาคใต้อยาวนานกว่าพันปี ตั้งแต่มีการตั้งถิ่นฐานทำมาหากินบนผืนดินแหลมมาลายูเป็นต้นมา สภาพที่เหมาะสมที่เป็นชายทะเล ที่ราบระหว่างชายทะเลกับเทือกเขาและที่ราบหลังเขา ล้วนแล้วมีลำน้ำตามสายน้ำน้อยใหญ่จำนวนมากที่ไหลจากเทือกเขาลงสู่ทะเลทั้งสองด้าน ทำให้เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมมาแต่อดีตแล้ว “การทำขวัญข้าว” จึงเป็นภูมิปัญญาของภาคใต้ที่สอดคล้องกับอาชีพการทำนา ความอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ พร้อมกับอารยธรรมต่างๆ ที่บูรณาการหลอมรวมจนเกิดเป็นภูมิปัญญาประจำถิ่นที่มีค่าควบคู่สังคมไทยวิถีชาวบ้าน ในมิติของการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักเลี้ยงวิถีชีวิตมาแต่อดีตยาวนาน จนกระทั่งปัจจุบัน ได้มีการทำขวัญข้าวในรูปลักษณะที่เรียบง่าย สร้างขวัญ กำลังใจให้กับวิถีเกษตร

เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยที่ราบค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ แหล่งน้ำที่ไหลผ่านมาจากตอนบนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การทำนาในวิถีเป็นไปด้วยดี นาข้าวอุดมสมบูรณ์จนปัจจุบัน

ภูมิปัญญาในด้านการดำรงชีพวิถีชาวบ้านในการทำนา เป็นการทำนาบนฐานของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ทั้งที่เป็นที่นาและแหล่งน้ำ ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ความเชี่ยวชาญในการทำนาได้อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ การทำขวัญข้าวถือเป็นมิติหนึ่งของการเกษตรในท้องทุ่งบ้านเทพเสน เป็นการปรับตัวให้ดำรงอยู่อย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมสังคมเกษตรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งนาข้าวขนาดใหญ่ การบอกกล่าวผู้เฒ่าแห่งท้องทุ่งเทพเสน* สังเกตได้ว่าการทำขวัญข้าวมีประเด็นที่สำคัญ ๆ ดังนี้

๑. ข้าวจะต้องแพ่ท้องเหมือนกับคน และถ้าได้กินอาหารดีๆ จะทำให้เจริญงอกงาม ออกรวงได้ดี ซึ่งเป็นการทำขวัญข้าวช่วงข้าวตั้งท้องหรือบางที่ชาวบ้านเรียกว่า “ข้าวอุ้มทอง”

๒. ข้าวจะต้องมีผู้ดูแล รักษาเฝ้าไว้ตลอด ตั้งแต่ข้าวยังอยู่ในนา การเก็บเกี่ยวจนกระทั่งถึงการเก็บข้าวขึ้นเพิง ผู้ดูแลก็คือ ขวัญข้าว เพราะข้าวเป็นสิ่งที่มีความต่อวิถีชีวิต

๓. การป้องกันภัยอันตรายจากศัตรูข้าวต่างๆ ที่จะทำให้ข้าวได้รับความเสียหาย ทั้งที่อยู่ในนา และการเก็บไว้ที่เพิง เพื่อให้ข้าวปลอดภัย

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำขวัญข้าว

การทำขวัญข้าวส่วนใหญ่ใช้ไม้รวกหรือไม้ไผ่เหลา กลมๆ ส่วนปลายไม้ผูกด้วยผ้าสีต่างๆ อย่างน้อยสามสี นำไปย่งทุ่งนา แล้วทำพิธีทำขวัญข้าว โดยรวบข้าวอย่างน้อย ๓ รวงหรือ ๓ กอ มัดรวมกันไว้ นำน้ำสะอาด บางทีก็ใช้แบ่งโปรยด้วย อาจมีการใช้สร้อยประดับ นำไม้ไผ่ที่ผูกด้วยผ้าสีปักในนาให้เรียบร้อย แล้วจุดธูป พร้อมกล่าวว่า “ให้เจ้าแม่โพสพ แม่มีงทุ่งนา มาเชิญมา เชิญมา—สวดยเครื่องยาอาหารของเปรี้ยว ของหวาน หมมแดง หมมขาว ครบทั้ง ๑๒ ข้าวสวยรวยทอง ให้ลูกหลานต่อไป เทอญ...”

ระยะเวลาในการทำขวัญข้าวการทำขวัญข้าวในวิถีชาวบ้าน จะเลือกใช้เวลาในการทำขวัญข้าว โดยพิจารณาเวลาจากดวงจันทร์ข้างขึ้นหรือข้างแรมเป็นหลัก กล่าวคือ หากเป็นเวลาข้างขึ้นให้ใช้เวลาคู่ และหากเป็นข้างแรมใช้เวลาคี่ เช่น ข้างขึ้นก็จะเป็นขึ้น ๑ ค่ำ ๓ ค่ำ ๕ ค่ำ หรือ ๗ ค่ำ เป็นต้น ส่วนข้างแรมใช้เวลาคี่ เช่น แรม ๒ ค่ำ ๔ ค่ำ ๖ ค่ำ หรือ ๘ ค่ำ เป็นต้น การทำขวัญข้าวเป็นประเพณีหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมเกษตรเชิงพุทธ การทำขวัญข้าวเป็นการสร้างสิ่งดีๆ ในการเก็บเกี่ยว การรวบข้าวการเก็บข้าวไว้ที่เพิง (หมายถึงยุงข้าวนั่นเอง) โดยจะทำหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวไปไว้ในเพิง (ยุงข้าว) แล้ว หากการเก็บเกี่ยวข้าวใช้เวลาก็มักจะทำในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งถือเป็นวันสุดท้าย ซึ่งประเพณีการทำขวัญข้าวนี้ เป็นการทำเพื่อไหว้เจ้าแม่โพสพ โดยมีความเชื่อวาทอนแรกข้าวอยู่ในเพิงข้าว เจ้าแม่โพสพก็อยู่ในเพิงข้าวด้วย และเมื่อชาวบ้านเอาข้าวออกไปหว่านในทุ่งนา เพื่อทำนา พระแม่โพสพก็จะออกไปอยู่ในทุ่งนาด้วย ดังนั้นเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวมาแล้วก็ต้องทำพิธีเรียกพระแม่โพสพกลับมาพร้อมกับข้าวด้วย ข้าวที่ปลูกจะได้อุดมสมบูรณ์ตลอดไป

ประเพณีทำขวัญข้าวของบางแห่งอาจมีประเพณีทำขวัญข้าว อยู่ ๒ ช่วง กล่าวคือ ๑) ช่วงที่ข้าวตั้งท้อง และ ๒) ช่วงที่ข้าวพร้อมที่จะเกี่ยว โดยในแต่ละช่วงจะมีเครื่องเซ่นไม่เหมือนกัน เครื่องเซ่นของการทำขวัญข้าวตอนตั้งท้อง ด้วยความเชื่อที่ว่า แม่โพสพเป็นมนุษย์หรือสิ่งมีชีวิตเช่นเดียวกัน พอข้าวตั้งท้อง จึงเชื่อว่าจะอยากทานอาหารเหมือนคนท้อง สิ่งที่เขาได้ไม่ได้ในเครื่องเซ่นช่วงดังกล่าวจึงเป็นอาหารที่มีรสเปรี้ยว น้ำมะพร้าว บางทีจะมีหมาก พลู ผ้าแถบธงกระดาศสีต่างๆ ผ้าหลากสีผูกติดกับขวัญข้าวหรือตะกร้าเล็กๆ มีเส้นด้ายสีแดงและสีขาวเพื่อผูกเครื่องเซ่นไว้เข้ากับต้นข้าว ดอกไม้ โดยความเชื่อที่ว่าแม่โพสพเป็นผู้หญิง จึงต้องมีน้ำอบ น้ำหอมด้วย โดยคนที่ทำพิธีมักจะเป็นผู้หญิงเจ้าของที่นา แต่พิธีนี้ให้โอกาสผู้ชายทำได้แต่ไม่นิยม หลังจากมัดโยงเครื่องเซ่นกับต้นข้าวด้วยด้ายสีแดงและขาวเข้าด้วยกันแล้ว ผู้ทำพิธีจะพรมน้ำหอมแบ่งร่ำต้นข้าว จากนั้นจึงจุดธูปปักลงบนที่นา และมีการกล่าวคำขอขมาต่าง ๆ แล้วแต่ที่จะนึกได้ ส่วนมากก็ขอให้มีรวงข้าวสวย มีข้าวเต็มให้ได้ เลี้ยงข้าวมาก เพื่อลูกหลานจะได้ไม่ลำบากยากจน

การร่ำรำแสดงความขอบคุณเจ้าแม่โพสพและการมีขวัญกำลังใจของชาวบ้านที่นาข้าวสมบูรณ์

วิถีชาวนาได้แสดงให้เห็นถึงความอ่อนน้อมของคนไทยที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ จะเห็นได้จากการเรียกชื่อสิ่งที่มีความสำคัญต่าง ๆ ด้วยคำว่า “แม่” เช่น ข้าวก็จะมีคำว่า "แม่โพสพ" เป็นเทพธิดาแห่งข้าว แม่นั้นเป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้ที่มบทยาสูงที่สุดในครอบครัวและสิ่งที่มีคุณประโยชน์ทั้งหลายในสังคมไทยนั้น มักจะใช้คำว่าแม่เป็นคำเรียกชื่อไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ แม่ธรณี ฯลฯ การใช้คำว่า "แม่" เรียกข้าวก็คือเป็นการให้การยกย่องมากที่สุด ข้าวมีความสำคัญก็เพราะว่าข้าวเป็นผู้ให้ชีวิตแก่มนุษย์ เพราะฉะนั้น หน้าที่ที่มนุษย์ต้องตอบแทนคือมนุษย์ต้องเลี้ยงดูพุ่มพักเลี้ยงดูข้าวด้วย ข้าวมีขวัญข้าว ซึ่งเหมือนกับมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องมีขวัญ ขวัญนั้นสามารถที่จะกระทบกระเทือนเจ็บไข้ได้ป่วยหรือไม่พึงพอใจได้ เพราะฉะนั้นถ้าต้องการให้อยู่ดีมีสุข ต้องเอาอกเอาใจขวัญของข้าว

“เพ็งข้าว” หรือยุ่งข้าวเป็นสถานที่เก็บข้าวหลังจากที่เก็บเกี่ยวจากนาเสร็จเรียบร้อยแล้ว

พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้าวก็จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเจ้าแม่โพสพซึ่งเชื่อว่าเป็นเทพีที่คอยดูแลรักษาพืชพันธุ์ ธัญญาหารต่างๆ ให้อุดมสมบูรณ์ แม่โพสพก็เหมือนกับมนุษย์ที่ต้องการความเอาใจใส่เหมือนบุคคลทั่วๆ ไปมนุษย์ต้องคอยดูแลแม่โพสพเหมือนดูแลตัวเอง ต้องมีความกตัญญู ต้องเคารพนับถือ มีกิริยาที่สุภาพเรียบร้อยจะพูดจาหยาบคายหรือพูดเสียงดังไม่ได้ เนื่องจากเชื่อว่าหากเจ้าแม่โพสพไม่พอใจหรือเกิดน้อยใจขวัญอ่อนก็จะหนีไปเลย ทำให้ชาวบ้านต้องประสบความอดอยากกันเป็นเวลานาน เพราะฉะนั้นอันนี้ เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังมาก เวลาติดต่อกับแม่โพสพควรใช้ความสุภาพอ่อนโยน และความกตัญญูทเวทอย่างสูงที่สุด

ประเพณีสู่ขวัญข้าวภาคอีสาน

ประเพณีสู่ขวัญข้าว (ทั่วไป) บุญสู่ขวัญข้าว (หมู่บ้านเนินใหม่ ตำบลโคกกรวด) เรียกขวัญข้าว (หมู่บ้านท่าด่าน) กระทำในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓

ความสำคัญ

เพื่อเรียกขวัญพระแม่โพสพที่ตกหล่นตามท้องนาขึ้นสู่ยั้งฉาง บูชาพระแม่โพสพ ป้องกัน ศัตรูพืชและสัตว์ทำลาย เพื่อให้ได้ผลผลิตมากในปีต่อไป

พิธีกรรม

โดยทั่วไปชาวบ้านต่างก็ทำพิธีโดยให้เจ้าของนาฝ่ายหญิงนุ่งขาว ห่มขาวเป็นผู้ทำพิธีตอนเช้าตรู่ โดยเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ ข้าวต้ม ผีอก มัน ไข่ ชันซ์ ๕ ขวดน้ำ แก้วแหวนเงินทอง แป้ง หวี กระจก ผ้าสไบ (อาจมีเพิ่มเติมหรือแตกต่างกันท้องถื่น) นำสิ่งของเหล่านี้ห่อด้วยผ้าขาว ใส่กระบุงหรือบางท้องที่ปิดกระบุงด้วยผ้าขาว นำขอฉายคอนกระบุง (บางหมู่บ้านใช้ผ้าสีผูกให้สวยงาม) เดินไปตามท้องนา เจตนาของตน ร้องเรียกแม่โพสพ ใจความคือเชิญแม่โพสพที่ตกหล่นอยู่ให้มาอยู่ในยั้ง ฉาง บางหมู่บ้าน เพื่อนบ้านมารับจนถึงบ้าน นำกระบุงไปไว้ในยั้งข้าว บางหมู่บ้านมีพรหมณ์ทำพิธีเรียกขวัญเข้ายั้ง โดยมีการตั้งบายศรี และเครื่องไหว้ในยั้ง การสู่ขวัญด้วยสำนวนหรือภาษาถิ่นที่ต่างกันไป

ในปัจจุบันประเพณีสู่ขวัญข้าวยังคงกระทำอยู่ในหมู่บ้านทั้งสี่อำเภอ เช่น หมู่บ้านหนองโพธิ์ ตำบลศรีนาวา สู่ขวัญข้าวร่วมกันและทำบุญเลี้ยงพระด้วย

ที่ปรึกษา

นายพจน์ สีเข้ม

วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี

ผู้จัดทำ

นางพิสมัย รุ่งเรือง

นักวิชาการเงินและบัญชีชำนาญการ
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี

เอกสารอ้างอิง

<http://www.openbase.in.th>

<http://mos.e-tech.ac.th>

กิตติ อะหลี่แอ และ ทศนัย นวลวิสัย (2541) “สุสานปงลิ้มอ เจ๊ะเต๊ะ สุสานแห่งบรรพชน
ต้นตระกูลมุสลิมในอำเภอท่าศาลา”ใน ท่าศาลา 100 ปี ท่าศาลา: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ลักษณ์
นครศรีธรรมราช

โรงพิมพ์พิมพ์พรินต์ติ้ง ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์ “ศึกเมืองไทร” ในสารนครศรีธรรมราช ปี 35
ฉบับที่ 12 ประจำเดือนธันวาคม 2548

ณรงค์ นุ่นทอง (2525) ”การจัดการปกครองหัวเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยกรุง
รัตนโกสินทร์” ในนครศรีธรรมราชในอดีต. จังหวัดนครศรีธรรมราชจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสนิทรรศการ
งานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี